

Hölvényi György¹¹

Vallásszabadság a Lisszaboni Szerződés tükrében¹²

Manapság szükség van arra, hogy Európáról, Európán belül pedig Magyarországra helyzetéről beszéljünk. Magyarország Európán belüli helyzetéről sok más fórumon is szót ejthetünk, de arról, hogy magában Európa összetettségében mit jelent, hogy kilépjünk egy kicsit a saját, szűkebb, s oly szeretett pátriánkából, mindezért nagyon fontos, hogy ez a párbeszéd ma az országnak ezen számomra is fontos szegletében történik.

Számunkra itt, a mai nap folyamán a legfőbb feladat, hogy a témáról pontos, nem félreérthető információkat adjunk úgy, hogy azt hasznosítani tudjuk saját munkánkban. Mikor általánosságban beszélünk a dialógusról, általánosságban beszélünk a vallások közötti párbeszédéről, Európában különböző konfliktusoknak a megoldási lehetőségeiről, nagyon fontos, hogy képesek legyünk saját munkánkba, saját helyzetünkbe, tehát a gyakorlatba is átvinni.

Rendkívül fontosnak érzem azt, hogy amikor az Európai Unióról beszélünk, akkor szem előtt tartjuk, hogy Európa és az Európai Unió szorosan összefügg, de Európa és az Európai Unió nem ugyanaz. Az Európai Unió egy intézmény, amelynek vannak sikerei, vannak kudarcai. Az Európai Unió egy olyan értékközösségből alakult ki, amely Európát valóban egy egyedülálló párbeszédkultúrára ösztönözte. Fontosnak tartom kijelenteni, hogy azért mert ma ez az intézmény – mondjuk úgy –, hogy a válság jeleit mutatja, hasonlóan sok más intézményhez a világban, nem hiszem – és ez a személyes része a dolognak –, hogy ez Európa végét jelentené. Számunkra az a legfontosabb kérdés, hogy a saját életünkben, igazából a saját környezetünkben Európa mit fog jelenteni a következő 20-30 évben. Mert azt – és ez nekem személyes meggyőződéselem – senki ne gondolja, hogy egy szétszabdalt Európával bármilyen formában, a világ jelenlegi helyzetében, labdába tudunk rúgni. Tehát van egy olyan Európai Unió, amellyel sok gondunk és bajunk van, s adott egy olyan geopolitikai helyzet, amely nagyon újszerű, de végiggondolt válaszokat igényel tulajdonképpen minden európai országtól. Nekem meggyőződéselem, hogy Európának nincs vége, hanem valahol a kamaszkorát éli. Tehát olyan, mint mikor az idétlen kamasz gyerek a saját rendjéből, a saját hagyományaiból – mindannyian átéljük ezt – próbál kitörni és valami egészen újat találni. Mert valahol az azért nem normális, hogy a világon egyedülállóan ez a kontinens az, amely valamilyen módon deklarálta, hogy tulajdonképpen vallás nélkül szeretné megoldani feladatait. Hangsúlyozom, vigyáznunk kell arra, amit mondunk. Mert Európa nem

---

11 Hölvényi György, államtitkár, Egyházi, Nemzetiségi és Civil Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság

12 „Kulturális identitás: a vallás szerepe Európában” című konferencián (2013. április 25.) elhangzott előadás alapján

jelentí ma sem a vallástalanságot. Egy olyan, sok más történelmi rétegből egymásra rakott útkeresésben van, amely ellentmondásos.

Előadásom címe: „Vallásszabadság a Lisszaboni Szerződés tükrében”. A Lisszaboni Szerződés és az ún. Alkotmány, az Európai Alkotmány kapcsán – amely nem lépett sose életbe, a francia és a holland népszavazás következtében – a különböző felekezetekben és egyházi körökben is mindig kiemelt téma a kereszténység megemlítése, ill. a meg nem említése. Ez egy örök kérdés. Amikor az első találatot be akarjuk vinni az EU-val kapcsolatban, ez egy biztos pont. Mindezek ellenére én azt mondom, biztos pontnak tűnik. Ugyanis mi a helyzet? Egy picit finomítani kell.

2003-ban megszületik az Alkotmánynak a tervezete, és valóban egy általános, európai olvasat szerint gyalázatos módon a keresztény hagyomány – amely összetart minket – említése kimaradt; kimaradt egy olyan ember által vezetett grémium javaslatára, aki rendszeres áldozó – Giscard d’Estaing-ról van szó. Ez egy érdekes helyzet. Egy már kialakult francia hagyomány ezt nem teszi lehetővé, tehát nem egy *‘attaque’* volt az európai keresztény hagyományok ellen úgy általában. Természetesen az már valóban komoly hiba, hogy ez ilyen súllyal tudott ez európai politikára hatni és megosztó szerephez jutni.

Egy szerencsés véletlen folytán, akkoriban magam voltam Berlusconi miniszterelnöknél, volt ösztöndíjasok társaságában. A maga dinamikus módján Berlusconi elnök úr az asztalt verte, hogy soha olyan nem fordulhat elő, hogy Európa keresztény értékei kimaradjanak az Alkotmányból, és lám-lám, kimaradtak az előbb említett okoknál fogva.

Amikor valaki mindezek miatt nagyon elkeseredik, akkor kell rátérni egy pillanatra a Lisszaboni Szerződésre. Mert a Lisszaboni Szerződés viszont pontosan ennek az ellenkezőjét mutatja. A Lisszaboni Szerződés 17. cikke az első, hangsúlyozom az első olyan jogilag releváns, az európai joganyag részeként megjelenő hivatkozás, amely kötelező érvénnyel van az európai intézmények és az egyházak, vallások közötti párbeszédre vonatkozóan. Ez egy óriási előrelépés, és ennek a lehetőségeiről, kereténél a kialakításáról szól bővebb értelemben a mai konferencia is. Az EUMSZ-ben több fontos rendelkezést is találunk, amely védi a hitet és a vallásszabadságot. A 10. cikk szerint az Unió kötelessége fellépni mindennemű diszkrimináció és megkülönböztetés ellen. Ezáltal kiáll a hit és a vallásszabadság védelme mellett. A 17. cikk kimondja, hogy az Európai Unió tiszteletben tartja az egyházak, a vallási közösségek nemzeti jog szerinti jogállását a tagállamokban. A Szerződés 19. cikke közvetlen jogalapot biztosít a közös fellépéshez a megkülönböztetés elleni küzdelemben, beleértve természetesen a vallással és a hittel kapcsolatos diszkriminációt is. A Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével az Európai Unió Alapjogi Chartája is kötelezővé válik. Ezzel tulajdonképpen a vallásszabadságot garantáló passzusokról beszélünk. Tehát a Lisszaboni Szerződés jelentős változást hoz az Unió és az egyházak, vallási közösségek közötti párbeszédet illetően. A párbeszédet első alkalommal ismerik el jogilag. Az uniós jogi keret az egyik legrészletesebb, legátfogóbb az egész világon. Az Európai Unió szándéka, hogy ezeket a jogszabályokat a

vallási diszkrimináció elleni küzdelem által valóban átültesse a gyakorlatba. Persze az is egy nagyon komoly, de más kérdés, hogy ez hogyan történik meg.

A párbeszéd feladata ebben az új helyzetben megtalálni azt a lehetőséget, ami valóban az európai ember életében, az európai ember számára is értelmezhetővé válik. Ez nem egyik napról a másikra történik, de az út egészen világos és tiszta. Az Európai Unió intézményei abban gondolkoznak, és hangsúlyozom komoly politikai súllyal, hogy a vallások kizárólag liturgikus cselekmények. Az európai paletta nagyon széles attól kezdve, hogy az egyházaknak milyen formáját, jelenőségét és befolyását ismerik el a társadalomban. Ez mindenkinek tulajdonképpen a nemzeti hatáskörébe tartozik, ahogyan ez már az előbb említésre került. Azt egészen világosan látni kell, – és itt utalnék Sarkozy elnök úrnak a párizsi Nemzetgyűlésben elmondott beszédére az 1905-ös állam és egyház szétválasztása kapcsán, és mindez egy franciától nagyon-nagyon lényeges – hogy meg kell vizsgálni Franciaországban és ezen keresztül egész Európában az egyházak társadalomban betöltött szerepét a 21. században. Kiderült, hogy nem csak az állam változik és nem csak a jogállam. Pluralizmus, demokrácia lett olyan országokban, ahol diktatúra volt és mondjuk úgy, hogy demokratikus hagyományokkal nem rendelkeztek, de elkezdődött ugyanez a változás a különböző felekezetek és az egyházak részéről is. Spirituális értelemben az egyházak mindenképpen egy állandóságot jelentenek, mindemellett az egyházaknak és felekezeteinek a társadalmi szerepvállalását újra kell gondolni.

Nekem, mint egyházi ügyekért felelős államtitkárnak Magyarországon nagyon izgalmas a helyzetem. A lényeg, hogy azt kell megértetni elsősorban saját magunkkal, hogy közös társadalmi felelősségünk van. Ha egyházi emberek vagyunk, akkor egyházi emberként, ha laikusok vagyunk, akkor úgy, és ha valamelyik egyházhoz tartozó egyszerű hívők, akkor pedig akként. Ez tulajdonképpen a maga mélységében különböző okok miatt nem ment végbe se a magyar társadalomban, se az európai társadalomban. Egyszerűen nem tisztázott, hogy az egyházakra milyen módon, milyen formában lehet számítani egy társadalmi kihívás, mondjuk a környezetvédelem területén.

Különböző, nagyon komoly megnyilvánulások vannak európai szinten is például környezetvédelmi kérdésekben, de az egyházak részéről ezek elsősorban személyekhez kötődnek, ritkán felekezethez, kicsit gyakrabban intézményekhez. Tehát ezt a fajta közös építkezést látom én a következő évek legfontosabb feladatának, és ami a lényeges ebben, hogy ennek a jogi alapját a Lisszaboni Szerződés biztosítja. Hogy ez miként töltődik fel tartalommal, az tulajdonképpen rajtunk, Önökön múlik. Hangsúlyozni szeretném, hogy az egyház egy nagyon veszélyes üzemmód. Mert ugye az egyház tagjaként az ember tud az egyházról, tehát van egy identitása, még egyházzal foglalkozó közéleti szereplőként is, és akkor is, ha az egyház vezetésébe, intézményi rendszerébe tartozik valaki. Igazából, aki az egyházak szerepét aktívan elutasítja, annak is van viszonyulása az egyházhoz. Ebből a szempontból is látszik, hogy ez nem mellékes. A Kiss-Rigó László püspök úr által említett

nagy hajó kép tulajdonképpen minden felekezetre, általában az egyházas, vallásos, a túlvilági dimenziót az életében megéllő minden emberre vonatkozik. S szerintem ez egy új dimenzió, egy új felismerés, hogy az intézményi egyházból, hangsúlyozom az egyénből kiindulva – és ez az európai individualista ember számára megfelel – valamiféle új együttműködési, új közösségi formák valósuljanak meg a társadalom összességének javára úgy, hogy természetesen az egyházi autonómia semmilyen formában nem sérülhet az előbb említett demokratikus elvek alapján.

A legutolsó, amit szeretnék elmondani vagy megosztani Önökkel, az Ökumené kérdése. Szerintem egy nagyon izgalmas kérdés, hogy a különböző felekezetek, vallások együttműködése nélkül az európai és világkonfliktusok kezelhetetlenek. Véleményem szerint a vallások közötti párbeszéd nélkül semmiféle tartós békemegoldás nem lehetséges, ugyanis ha megnézzük a különböző konfliktusokat, amelyek tényleg komoly társadalmi konfliktusok, akár a jelenben, akár a közelmúltban, mindegyiknek megvan a vallási aspektusa. Az persze egy nagyon komoly, durva csúsztatás, és ez a '60-as-'70-es évek baloldali mozgalmainak egyik fő ideológiai zászlója volt, hozzátesszem érhetően, de ettől még a csúsztatás csúsztatás marad – hogy maga a vallás, mint vallás, mint szociológiai tény, mint állapot tehet ezekről a konfliktusokról. Tény, hogy ma tudni kell azt, akár a döntéshozóknak, de akár a vallások vezetőinek is, hogy a konfliktusok nélkülük nem oldhatók meg. Már ez jelenti Európát, és ez jelenti az Európán kívüli világot. Ezen szolidaritás alapján pontosan látjuk azt, hogy a vallásüldözésnek milyen új jelei jelentkeznek Európán kívül is – hangsúlyozom nem csak keresztényeket érintve. A keresztény emberek számára mindez egy új felismerés. Nem lehet más út, mint valamilyen módon a párbeszédet megtanulni. Szerintem ez Európa számára óriási előny. Valamelyes ismeretekkel, tapasztalattal rendelkezem Közel-Keleti országok, főleg Maghreb országokkal kapcsolatban. Ha egy iszlámhívó, egy arab hívó Európára tekint, akkor mindig az a kérdése, hogy hogyan tud együttműködni. Amit egy iszlámhívó sosem ért meg, hogy hogyan lehet, hogy egy európai nem büszke arra, hogy keresztény. Ezt nem tudja megérteni, ez az, amivel nem tud mit kezdeni. Véleményem szerint ez a konfliktusoknak az egyik nagyon komoly alapja is.

Az Ökumené nagyon fontos kérdés a társadalom egésze számára. Egyelőre különböző formákban, elsősorban személyekhez, mozgalmakhoz, tudományos műhelyhez kötődve működik valahogyan. Kifejezetten fontosnak tartom, pontosan az előbb elmondottak alapján, hogy a társadalom egészével láttassuk, hogy különböző felekezetek a társadalom egészéért képesek együtt dolgozni. Szerintem nagyon egyszerű a válasz arra, hogy miért: mert a nem hívó, az egyházi létről semmit nem tudó ember számára tulajdonképpen ez teszi hitelessé, hogy valóban ezek a felekezetek és egyházak a társadalom egészéért dolgoznak. Ha együtt tudnak fellépni konkrét esetekben, az egyszerűen hitelesíti a társadalomért vállalt közös felelősséget. Teljesen mindegy, hogy ez egy európai vagy nemzeti hatáskör, de ez a fajta közös tevékenység mindenképpen meghatározó.

Amit szerintem újra fel kell fedezni – mint püspök úr is mondta – az egyházaknak a spirituális hátterük, tartalékuk. Ennek a fontossága minden hívő ember számára megkérdőjelezhetetlen. Egy másik fontos ág, a közösségi megtartó erő: az a fajta közösség, ami értéket jelent. Minden egyház, minden gyülekezet, minden közös értékteremtő közösség az egész társadalom számára értéket jelent. Így az a fajta egyháztól idegen, vagy az egyházakat a társadalomban idegen szervként kezelő gondolkodás ezekkel az előbb említett pontokkal építhető le akár Európában, akár Magyarországon. Mindez közös teendő. Magyarország már nem mondhatja, hogy Európában kell megoldani, mert mindannyian részei vagyunk. Vagy elvégezzük a munkát, vagy sem, de azt már nem mondhatjuk, hogy „ők ott”. Mi is ott vagyunk, és hogy miként, s hogyan végezzük a munkánkat, nyilván az majd kiderül.